

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعيات وقانون
پروگرام ماستري فقه وقانون

امارت اسلامي افغانستان
وزارت تحصيلات عالي
معينيت امور علمي

كفارات و مقارنه آنها از دید گاه فقه حنفی و جعفری

رساله ماستري

محقق: عبد الناصر "رقيب"

استاد رهنما: دكتور عبدالله "حقيار"

سال: (۱۴۰۱ هـ ش موافق ۱۴۴۴ هـ ق)

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

کفارات و مقارنه آنها از دید گاه فقه حنفی و جعفری

رساله ماستری

محقق: عبد الناصر "رقیب"

استاد رهنما: دکتور عبدالله "حقیار"

سال: (۱۴۰۱ هـ ش موافق ۱۴۴۴ هـ ق)

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعيات و قانون

دپارتمنت فقه و قانون

بورده ماستري

تصديق نامه

محترم عبدالناصر ولد عبدالحميد ID: SH-MSF-98-536 محصل دوره فقه و قانون که رساله ماستري خویش را زیر عنوان: کفارات و مقارنه آنها از دیدگاه فقه حنفی و جعفری به روز ۸ خرداد تاریخ ۱۳۹۷/۱۲/۱۴ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۰ (نمره به عدد) نود و ده (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور محمد یونس ابراهیمی	عضو هیات	
۲	دکتور محمد سلیم مدنی	عضو هیات	
۳	دکتور عبدالله حقیر	استاد رهنما و رئیس جمله	

معاون علمی

آمر بورده ماستري

خلاصه بحث

دین مبین اسلام در راستای اجتناب از گناهان و به جبران از خطا و اشتباهات ارتکاب شده، پیروان خویش را دستور داده است و راه های را، جهت تحقق این امر در نظر گرفته است، که آنرا به اسم کفاره که جمع آن کفارات بوده شناخته شده است، موارد که پرداخت کفاره در آنها واجب است در هر دو فقه مشخص شده است، به یقین موارد اتفاقی و موارد هم اختلافی اند. تفاوت های را در دیدگاه فقه حنفی و جعفری به اعتبار کمیت و کیفیت در این باب (کفارات) دیده می شود، یعنی این میدان خالی از مخالفت نبوده است، موارد اختلافی و قوت استدلال هر کدام را در بحث های آینده واضح خواهیم خواند.

این عنوان: کفارات و مقارنه آنها را از دیدگاه فقه حنفی و جعفری همراه با بیان موارد اختلافی میان طرفین در معیت به ذکر دلایل هر دو طرف و ترجیح یکی از دو نظر بیان داشته ام و میتوان بحث مذکور را در موارد ذیل خلاصه نمود.

۱ - ساختار شکلی این بحث مشتمل چهار فصل است:

أ- فصل اول در بیان مفاهیم و کلیات کفارات بوده است مانند بحث در مورد تعریف کفاره از منظر لغت و اصطلاح، و اینکه کدام مواردی در وجوب و عدم وجوب کفاره تأثیر گذاری خاص خود را دارد؟ دیگر اینکه وجوب کفاره مقید به کدام شروط است؟ و در این فصل روی چگونگی و دلایل مشروعیت کفارات نیز بحث گردیده است .

ب - فصل دوم : در بیان آن عده از افعال است که مکلف اگر مرتکب آن شود بر او جبران (کفاره) آن نقیصه ی را که کسب کرده است بر او واجب می گرداند؛ مانند افطار روزه در ماه مبارک رمضان ، ارتکاب محظورات در زمین حرم و یا در احرام و همچنین قتل خطاء موجب کفاره است.

ج - فصل سوم : این فصل در بر گیرنده آن عده از اقوالی است که ارتکاب آنها موجب کفاره است؛ مانند ایمان و سوگند های که به اذن شرع و یا هم بدون آن شکستاده میشود، همچنین تشبیه شخصی خانم منکوحه اش را در حرمت به محارم ابدیش و شکستادن نذر نیز موجب کفاره است.

د - فصل چهارم : آنچیزهای را که این فصل در بردارد: عبارت است از مصارف پرداخت کفاره و دیگر اینکه آیا رعایت زمان و مکان در اعطای کفارات لازم و ضرور است و یاخیر و همچنین تعدیل در کفارات و حکم عجز از ادای آنها در این فصل به بحث گرفته شده است.

۳ - - واژه های کلیدی: ۱ - کفاره ۲ - مقارنه ۳ - صوم ۴ -ظهار ۵ - نذر ۶ - ایمان ۷ - نیابت و غیره .

Error! Bookmark not defined.....مقدمه

فصل اول

Error! Bookmark not defined.....مفاهیم و کلیات

Error! Bookmark not defined.....مبحث اول: تعریف، اسباب و حکم، و مشابهاات کفاره

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : تعریف کفاره در لغت و اصطلاح

Error! Bookmark not defined.....مطلب دوم : شروط وجوب کفارات

Error! Bookmark not defined.....مطلب سوم: سبب کفارات

Error! Bookmark not defined.....مطلب چهارم: مشابهاات کفاره

Error! Bookmark not defined.....مبحث دوم: چگونگی کفارات، انواع و مشروعیت آنها

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : چگونگی کفارات

Error! Bookmark not defined.....مطلب دوم: مشروعیت کفارات

فصل دوم

Error! Bookmark not defined.....افعال موجب کفاره

Error! Bookmark not defined.....مبحث اول : کفاره افطار روزه

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : کفاره افطار روزه به سبب جماع و شروط آن

Error! Bookmark not defined.....مطلب دوم : کفاره افطار روزه به اسبابی غیر از جماع:

Error! Bookmark not defined.....مطلب سوم: انواع کفاره روزه رمضان

Error! Bookmark not defined.....مبحث دوم : فدیة ارتکاب محظورات درج

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : حکم قتل شکار

Error! Bookmark not defined.....مطلب دوم : کفاره قتل صید حرم

Error! Bookmark not defined.....مطلب سوم : ممنوعات که موجب دم میگردند

Error! Bookmark not defined.....مبحث سوم : کفاره قتل

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : اقسام و تعریف قتل

Error! Bookmark not defined.....مطلب دوم: قتل های موجب کفاره

Error! Bookmark not defined.....مطلب سوم: حکم کفاره قتل

فصل سوم

Error! Bookmark not defined.....اقوال که موجب کفاره

Error! Bookmark not defined.....مبحث اول:ایمان و سوگند ها

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : تعریف و اقسام ایمان

Error! Bookmark not defined.....مطلب دوم : ارکان و شروط یمین

Error! Bookmark not defined.....مطلب سوم : حکم یمین غموس

Error! Bookmark not defined.....مطلب چهارم : حکم یمین منعقد

Error! Bookmark not defined.....مطلب پنجم: انواع کفارات یمین منعقد

Error! Bookmark not defined.....مبحث دوم:ظهار

Error! Bookmark not defined.....مطلب اول : تعریف ظهار و حکم آن

مطلب دوم : رکن ظهار و شروط آن.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم : انواع كفارات ظهار	Error! Bookmark not defined.
مبحث سوم: كفاره نذر	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول: تعريف و حكم نذر.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم: ارکان نذر و شرائط آن	Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم: اقسام نذر.....	Error! Bookmark not defined.

فصل چهارم

احکام عامه.....	Error! Bookmark not defined.
مبحث اول : مصارف، مکان و زمان پرداخت كفارات.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول : مصرف كفارات:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم : زمان و مکان توزیع كفارات.....	Error! Bookmark not defined.
مبحث دوم : تعديل در كفارات و حكم عجز از ادای آن	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول : حكم پرداخت قيمت در كفارات.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم : نیابت در كفارات.....	Error! Bookmark not defined.
نتیجه گیری	۱
فهرست آیات.....	Error! Bookmark not defined.
فهرست احادیث	Error! Bookmark not defined.
منابع و مأخذ.....	۴

نتیجه گیری

الله سبحانه و تعالی برای هر ناهنجاری و امری که اندوه و کلفت را در قبال دارد، علاج و چاره ای را برایش تدارک دیده است که انسان ها میتوانند با تمسک به هدایاتی دینی و ارشادات شرعی خویشتن را از ورطه هلاکت به ساحل نجات برسانند، از جمله میتوان کفارت را به حساب آورد که در صورت آلوده شدن به معاصی با انجام و پرداخت کفاره، گناهی را که مرتکب شده است محو کند.

واضح است که رکن عمده و اساسی این بحث : مقارنه کفارات در فقه حنفی و جعفری است و از مقارنه ی که در این زمینه صورت گرفت چنین ثابت شد که فقه جعفری در مسایل ذیل در مخالفت با فقه حنفی قرار دارد.

- ۱ - انواع کفارات واجبه در فقه حنفی پنج اما در فقه جعفری تقریباً به چهارده نوع می رسد.
- ۲ - فقه حنفی هیچ گاهی در برابر جریمه واحده قایل به تعدد کفارات نبوده اما فقه جعفری در بعضی حالات قایل به تعدد کفاره در برابر جریمه واحده اند.
- ۳ - در فقه حنفی افطار قضای روزه رمضان کفاره ندارد اما در فقه جعفری برای آن کفاره را لازمی دانسته شده است.
- ۴ - فقه حنفی کفاره روزه رمضان را از کفارات مرتبه میداند اما فقه جعفری آن را از کفارات مخیره به حساب آورده است.
- ۵ - همچنین در موده کفاره حلف به برائت و ترک عهد اختلاف نظر دارند.
- ۶ - در همبستری در حالت حیض فقه حنفی برای آن کدام کفاره ای را لازم ندانسته است اما فقه جعفری آنرا موجب کفاره می داند.
- ۷ - فقه حنفی بر مؤطه به اکراه قضاء را لازم می داند اما فقه جعفری بر مکر علیها هیچ چیزی را لازم نمی داند.
- ۸ - فقه حنفی با در نظر داشت شرایطی را که وضع کرده است قایل به تداخل در کفارات است اما فقه جعفری آنرا نمی پذیرد.
- ۹ - فقه حنفی در روزی که او ماه را شخصاً دید، اما روزه نگرفت؛ قضا را بر او لازم می داند لیکن فقه جعفری در این صورت بر او هیچ چیزی را لازم نمی داند.
- ۱۰ - در فقه حنفی جنب صبح کردن روزه دار کدام جریمه ای رد در پی ندارد اما در فقه جعفری جنب صبح کردن از جماع ، قاعدگی، حیض و نفاس مستلزم کفاره دانسته شده است.

- ۱۱ - در فقه حنفی افطار روزه به اشیای که عادتاً خورده نمی شوند صرف قضاء را لازم می گرداند اما در فقه جعفری موجب كفاره نیز دانسته شده است.
- ۱۲ - در فقه حنفی حکم افساد روزه به تناول شی حلال و حرام در لزوم كفاره یکسان است اما در فقه جعفری افساد روزه به چیزی حرام مستلزم كفاره جمع است.
- ۱۳ - فقه حنفی افطار از روی عذر را مانع تتابع می شمارد به استثناء حیض و نفاس که مانع تتابع پنداشته نشده است اما در فقه جعفری افطار به سبب اعذاری غیر از حیض و نفاس را نیز مانع تتابع نمی دانند در صورت که بروز آن از جانب الله سبحانه و تعالی بوده باشد.
- ۱۴ - در فقه حنفی استعمال خوشبوی و ار تکاب سایر محظورات حج اگر چندی که از روی نسیان و بی خبری و یا اکراه باشد موجب قضاء اند اما در فقه جعفری هیچ یکی از این موارد را موجب قضا و كفاره دانسته نشده است .
- ۱۵ - فقه حنفی در جماع قبل از وقوف عرفه دم را لازم می داند اما در فقه جعفری بدنه را لازم دانسته شده است .
- ۱۶ - در فقه حنفی برای قتل عمد قصاص تعیین است و برای آن كفاره نیست اما در فقه جعفری در قتل عمد بعد از اینکه وارثین مقتول عفو کنند كفاره جمع بر عهده قاتل لازم دانسته شده است.
- ۱۷ - فقه حنفی یمین به صورت شرط و جزا را منعقد و موجب كفاره میداند اما فقه جعفری آنرا غیر منعقد و غیر موجب كفاره می پندارد.
- ۱۸ - در فقه حنفی یمین به صورت شرط و جزا را منعقد و حکم آنرا در صورت تحقق شرط واقع شده می پندارد اما در فقه جعفری آنرا غیر منعقد و برای هیچ اثری قایل نیست.
- ۱۹ - فقه حنفی یمین به معصیت را منعقد و موجب كفاره می داند، ام فقه جعفری برای آن در صورحنث هیچ اثری قایل نیست.
- ۲۰ - فقه حنفی یمین کافر و یمین به جز اسم الله سبحانه و تعالی به باقی الفاظ، یمین به ترک واجب، مستحب و یا انجام معصیت را منعقد می داند، اما فقه جعفری در هیچ یکی از موارد ذکر شده یمین را منعقد نمی داند.
- ۲۱ - در فقه جعفری صیغه ظهار را مخصوص به الله علی دانسته و نذر به فرایض، واجبات و مستحبات را منعقد می داند، اما حکم در فقه حنفی بر خلاف آنچه است که فقه جعفری به آن قول کرده است.
- ۲۲ - فقه جعفری نذر مبهم و نذر مطلق را منعقد و موجب كفاره نمی داند، اما در فقه حنفی هر کدام از اینها منعقد و دارای اثر اند.

- ۲۳ - در فقه حنفی در نذر مقید به زمان و مکان قید زمان و مکان را واجب الوفاء دانسته نشده است اما در فقه جعفری قید زمان و مکان را در وقتیکه اگر مکان و زمان که نذر مقید به گشته است دارای مزیت خاص باشد در آن صورت وفاء به آن لازم است .
- ۲۴ - در فقه حنفی مصارف کفارات همان مصارف زکات است اما در فقه جعفری از میان مصارف زکات تنها مساکین را مصرف کفارات دانسته شده است.
- ۲۵ - در فقه حنفی مومن بودن كفاره گیرنده را لازم دانسته نشده است اما در فقه جعفری مومن بودن كفاره گیرنده لازم پنداشته است.
- ۲۶ - در فقه حنفی نقل کفارات از یک به شهری دیگری با در نظر داشت میزان فقر و درجه قرابت مشکلی ندارد اما جمهور فقهای جعفری آنرا جایز نمی دانند.
- ۲۷ - در فقه حنفی پرداخت قیمت جایز بلکه در بعضی احوال نیکوتر است اما فقه جعفری پرداخت قیمت کفارات را مشروع نمی داند.
- ۲۸ - فقه حنفی نیابت در کفارات را در هیچ حالتی نمی پذیرد اما فقه جعفری آنرا در بعضی از احوال جایز می داند.
- ۲۹ - مبنای اساسی موارد اختلافی بیشتر بر می گردد بر اینکه قول ائمه ایشان نزد شان حدیث و موجب عمل پنداشته شده در حالیکه اهل سنت برای حدیث شروط واضح و وقوی را وضع کرده اند.

منابع و مأخذ

مراجع اهل تسنن :

القرآن الكريم

١. احكام و ضوابط ، د. عبد الرقيب صالح محسن الشامي .من مواليد اليمن، عام ١٩٨١
٢. البحر المحيط ، المؤلف : محمد بن يوسف الشهير بأبي حيان الأندلسي، القرن : الثامن، الناشر : دار الفكر - بيروت. سنة الطبع : ١٤٢٠ هـ .
٣. البحر الرائق ، زين الدين ابن نجيم الحنفي، سنة الولادة ٩٢٦هـ / سنة الوفاة ٩٧٠هـ، الناشر دار المعرفة، مكان النشر بيروت.
٤. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، ، علاء الدين الكاساني، سنة الولادة / سنة الوفاة 587، الناشر دار الكتاب العربي، سنة النشر 1982.
٥. بداية المجتهد ونهاية المقتصد، المؤلف : أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن أحمد بن رشد القرطبي الأندلسي عدد الأجزاء : ٢، مصدر الكتاب : ملتقى أهل الحديث.
٦. الجوهرة النيرة، مؤلف: ابوبكر بن علي الزبيدي المتوفى سنة ٨٠٠ هـ ق.
٧. الحميدى: محمد بن فتوح الحميدى، الجمع بين الصحيحين البخاري ومسلم، ط: دار ابن حزم - بيروت.
٨. الاختيار لتعليل المختار، المؤلف : ابن مودود الموصللي، مصدر الكتاب : موقع الوراق.
٩. الدر المختار، الناشر دار الفكر، سنة النشر ١٣٨٦، مكان النشر بيروت، عدد لأجزاء ٦.
١٠. رد المحتار، محمد امين الشهير بابن عابدين ، المتوفى (١٢٥٢ هـ) مصدر الكتاب : موقع الإسلام،
١١. غياث اللغات و منتخب اللغات و چراغ هدايت، مؤلف مولانا محمد غياث الدين.
١٢. السنن الكبرى وفي ذيله الجوهر النقي، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي البيهقي، علاء الدين علي بن عثمان المارديني الشهير بابن التركماني، مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة في الهند ببلدة حيدر آباد، الطبعة : الأولى - ١٣٤٤ هـ ، عدد الأجزاء : ١٠، موقع وزارة الأوقاف المصرية وقد أشاروا إلى جمعية المكنز الإسلامي.
١٣. سنن الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى الترمذي السلمي، دار إحياء التراث العربي - بيروت، أحمد محمد شاكر وآخرون ، عدد الأجزاء : ٥ . ق.
١٤. سنن أبي داود ، أبو داود سليمان بن الأشعث السجستاني، دار الكتاب العربي - بيروت، الأجزاء : ٤، وزارة الأوقاف المصرية وأشاروا إلى جمعية المكنز الإسلامي، ١- موافق للمطبوع.
١٥. شرح فتح القدير، كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسي، ثم الاسكندري المعروف بابن الهمام سنة الولادة / سنة الوفاة ٨٦١ هـ، الناشر دار الفكر، مكان النشر بيروت.

١٦. صحيح ابن حبان، صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان، محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم التميمي البستي، مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة الثانية، ١٤١٤ - ١٩٩٣.
١٧. صحيح البخاري نسخة طوق النجاة.
١٨. صحيح مسلم، (موافق لترقيم عبد الباقي)
١٩. غياث اللغات و منتخب اللغات و چراغ هدايت، مؤلف مولانا محمد غياث الدين.
٢٠. فتح القدير ، كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسي، ثم الاسكندري المعروف بابن الهمام سنة الولادة / سنة الوفاة ٨٦١ هـ، الناشر دار الفكر، مكان النشر بيروت.
٢١. الفتاوى الهندية في مذهب الإمام الأعظم أبي حنيفة النعمان، الفصل الثاني في الكفارة، الشيخ نظام وجماعة من علماء الهند العالمية، الناشر دار الفكر، سنة النشر ١٤١١ هـ - ١٩٩١ م.
٢٢. الفقه الإسلامي وأدلته، الشامل للأدلة الشرعية والآراء المذهبية وأهم النظريات الفقهية وتحقيق الأحاديث النبوية وتخرجها المؤلف : أ.د. وهبة الزحيلي.
٢٣. كنز العمال في سنن الاقوال و الافعال، علاء الدين علي بن حسام الدين المتقي الهندي البرهان فوري (المتوفى : ٩٧٥ هـ)، بكري، حياني - صفوة السقا، مؤسسة الرسالة، الطبعة الخامسة، ١٤٠١ هـ / ١٩٨١ م، موقع مكتبة المدينة الرقمية.
٢٤. لسان العرب جمال الدين بن منظور ، دار صادر بيروت.
٢٥. لغتنامه دهخدا ، تأليف : على اكبر دهخدا ١٢٥٨ - ١٣٣٤
٢٦. اللباب في شرح الكتاب، عبد الغني الغنيمي الدمشقي الميداني، محمود أمين النواوي، دار الكتاب العربي، عدد الأجزاء : ٤، برنامج المحدث.
٢٧. اللباب في الجمع بين السنة و الكتاب، للإمام أبي محمد على بن زكريا المنبجي، م ٦٨٦ هـ ، تحقيق: الدكتور محمد فضل عبد العزيز المراد، دار القلم، دمشق ، الطبعة الثانية.
٢٨. الموسوعة الفقهية، وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية - الكويت،..الأجزاء ١ - ٢٣ : الطبعة الثانية ، دار السلاسل - الكويت،..الأجزاء ٢٤ - ٣٨ : الطبعة الأولى ، مطابع دار الصفوة - مصر،..الأجزاء الطبعة الثانية ، طبع الوزارة
٢٩. المبسوط للسرخسي، شمس الدين أبو بكر محمد بن أبي سهل السرخسي، خليل محي الدين الميس، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، الطبعة الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م
٣٠. المبسوط للسرخسي، شمس الدين أبو بكر محمد بن أبي سهل السرخسي، خليل محي الدين الميس، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، الطبعة الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م.

٣١. المصباح المنير، تأليف: أحمد بن محمد بن علي الفيومي المقرئ، دراسة وتحقيق: الناشر: المكتبة العصرية، عدد المجلدات: [١]

٣٢. المنار، لمؤلف: محمد رشيد بن علي رضا (المتوفى: ١٣٥٤هـ)، الناشر: الهيئة المصرية العامة للكتاب، سنة النشر: ١٩٩٠ م، عدد الأجزاء: ١٢ جزءاً.

٣٣. المطالب العالية للحافظ ابن حجر العسقلاني باب ما يصنع من جماع أو فطر عامداً، المؤلف: أحمد بن علي بن محمد بن محمد بن علي المعروف بابن حجر العسقلاني (٧٧٣-٨٥٢هـ). ١ - بتحقيق حبيب الرحمن الأعظمي، صدرت عن إدارة الشؤون الإسلامية بالكويت، سنة ١٣٩٣هـ، ثم عن دار المعارف ببيروت بعد ذلك.

٣٤. معلقة لبيد ابن ربيعة العامري، المتوفى ٤١ هـ

٣٥. مسند أحمد بن حنبل، المجلد الثاني، أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد الشيباني، (المتوفى: ٢٤١هـ)، السيد أبو المعاطي النوري، عالم الكتب - بيروت، الأولى، ١٤١٩هـ - ١٩٩٨م، عدد الأجزاء: ٦ .

٣٦. موسوعة التخریج.

٣٧. النسائي: أحمد بن شعيب أبو عبد الرحمن النسائي، سنن النسائي الكبرى، ط: دار الكتب العلمية - بيروت

٣٨. نصب الراية لأحاديث الهداية نع حاشية البغية ، المؤلف: جمال الدين أبو محمد عبد الله بن يوسف بن محمد الزيلعي (المتوفى: ٧٦٢).

مراجع فقه جعفرى :

١. الاستبصار فيما اختلف من الأخبار؛ طوسى، ابو جعفر، محمد بن حسن، ٤ جلد، دار الكتب الإسلامية، تهران - ايران، اول، ١٣٩٠هـ ق.

٢. الاقتصاد الهادي إلى طريق الرشاد طوسى، ابو جعفر، محمد بن حسن، در يك جلد، انتشارات كتابخانه جامع جهلستون، تهران - ايران، اول، ٣٧٥ هـ ق.

٣. الانتصار في انفرادات الإمامية؛ شريف مرتضى، على بن حسين موسوى، در يك جلد، دفتر انتشارات اسلامى وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، قم - ايران، اول، ١٤١٥ هـ ق.

٤. بحار الأنوار؛ ج ١٠١ اصفهاني، مجلسى دوم، محمد باقر بن محمد تقى، بحار الأنوار، ٣٣ جلد، مؤسسة الطبع و النشر، بيروت - لبنان، اول، ١٤١٠ هـ ق.

5. تذكرة الفقهاء (ط - الحديثه) موضوع : فقه اسلامى تطبيقى ، نويسنده : حلى ، علامه حسن بن يوسف بن مطهر اسلامى ، تاريخ وفات ٢٦ زبان عربى ، تعداد جلد ٧ ، ناشر موسسه آل بيت ، تاريخ نشر ١٤١٤ مصحح گروه پژوهشى آل بيت
6. تلخيص الخلاف و خلاصة الاختلاف - منتخب الخلاف ، موضوع : فقه استدلالى تطبيقى ، نويسنده : ضميرى ، مفلح بن حسن (حسين) ، تاريخ وفات مؤلف : ٩٠٠ ، زبان : عربى ، تعداد جلد : ٣ ، ناشر : كتاب خانه آيت الله مرعشى نجفى ، تاريخ نشر : ١٤٠٨ ، نوبت چاپ اول ، مكان چاپ : قم ايران.
7. تهذيب الأحكام، طوسى، ابو جعفر، محمد بن حسن ، ١٠ جلد، دار الكتب الإسلامية، تهران - ايران، چهارم، ١٤٧٠ هـ ق
8. تحرير الاحكام الشرعية على مذهب الامامية (ط - الحديثه) ، موضوع : فقه فتوى ، نويسنده : حلى حسن بن يوسف بن مطهر ، تاريخ وفات ٧٢٦ هـ ق ، ناشر موسسه امام صادق ع ، تاريخ نشر ١٤٢٠ ، نوبت چاپ : اول ، مكان چاپ : ايران ، محقق / مصحح ابراهيم بهادر.
9. التوضيح النافع في شرح ترددات صاحب الشرائع؛ فرطوسى حويزى، حسين، در يك جلد، دفتر انتشارات اسلامى وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، قم - ايران، دوم، ١٤١٦ هـ ق.
10. التقيح الرائع لمختصر الشرائع؛ ، حلى، مقداد بن عبد الله سيورى ، ٤ جلد، انتشارات كتابخانه آية الله مرعشى نجفى - ره، قم - ايران، اول، ١٤٠٤ هـ ق.
11. الجامع للشرائع؛ ، حلى، يحيى بن سعيد، در يك جلد، مؤسسة سيد الشهداء العلمية، قم - ايران، اول، ١٤٠٥ هـ ق.
12. الجواهر الفخرية في شرح الروضة البهية؛ جدانى فخر، قدرت الله، الجواهر الفخرية في شرح الروضة البهية، ١٦ جلد، انتشارات سماء قلم، قم - ايران، دوم، ١٤٢٦ هـ ق.
13. جامع الخلاف و الوفاق، سبزوارى، على مؤمن قمى، در يك جلد، زمينه سازان ظهور امام عصر عليه السلام، قم - ايران، اول، ١٤٢١ هـ ق.
14. جواهر الكلام في شرح شرائع الإسلام؛ نجفى، صاحب الجواهر، محمد حسن، ٤٣ جلد، دار إحياء التراث العربى، بيروت - لبنان، هفتم، ١٤٠٤ هـ
15. حياة ابن أبي عقيل و فقهه؛ عمانى، حسن بن على بن ابى عقيل حذاء، در يك جلد، مركز معجم فقهى، قم - ايران، اول، ١٤١٣ هـ .
16. حاشية شرائع الإسلام؛ عاملى، شهيد ثانى، زين الدين بن على ، در يك جلد، انتشارات دفتر تبليغات اسلامى حوزه علميه قم، قم - ايران، اول، ١٤٢٢ هـ ق.

17. الخلاف ، موضوع : فقه استدلالی ، نویسنده طوسی ابوجعفر محمد بن حسین ، تاریخ وفات : ۴۶۰ هـ ق، زبان عربی ، تعداد جلد: ۶ ، ناشر دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، تاریخ نشر: ۱۴۰۷ ، نوبت چاپ اول ، مکان چاپ ایران ، محققین علی خراسانی
۱۸. ذخیره المعاد في شرح الإرشاد؛ سبزواری، محقق، محمد باقر بن محمد مؤمن ۲ جلد، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم - ایران، اول، ۱۲۴۷ هـ ق.
19. الرازي: محمد بن أبي بكر بن عبدالقادر الرازي، مختار الصحاح، باب النون، ص ۶۸۸، ط: مكتبة لبنان ناشرون - بيروت.
20. الزبيدي: محمد بن محمد بن عبد الرزاق الحسيني، أبو الفيض ، الملقب بمرتضى ، الزبيدي، تاج العروس من جواهر القاموس، مادة: نذر، ط: دار الهداية.
۲۱. زبدة البيان في أحكام القرآن؛ اردبيلي، احمد بن محمد، زبدة البيان في أحكام القرآن، در يك جلد، المكتبة الجعفرية لإحياء الآثار الجعفرية، تهران - ایران، اول، هـ ق.
۲۲. صراط النجاة (المحشى للخوائي)؛ خويى، سيد ابو القاسم موسوى، ۳ جلد، مكتب نشر المنتخب، قم - ایران، اول، ۱۴۱۶ هـ.
۲۳. العروة الوثقى مع التليقات، يزدي، سيد محمد كاظم طباطبائي، دو جلد، انتشارات مدرسه امام على بن ابى طالب عليه السلام، قم - ایران، اول، ۱۴۲۸ هـ ق.
۲۴. العروة الوثقى ، مؤلف : يزدي ، سيد محمد كاظم طباطبائي ، تعداد جلد : ۲ ، ناشر موسسه الاعلمى للمطبوعات ، مکان چاپ : بيروت - لبنان ، نوبت چاپ : دوم تاريخ نشر ۱۴۰۹ .
۲۵. عوالي اللئالي العزيزية؛ احساى، ابن ابى جمهور، محمد بن على، عوالي اللئالي العزيزية، ۴ جلد، دار سيد الشهداء للنشر، قم - ایران، اول، ۱۴۰۵ هـ ق.
۲۶. عاملی، شهيد اول، محمد بن مكى، الدروس الشرعية في فقه الإمامية، ۳ جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، دوم، ۱۴۱۷ هـ ق.
۲۷. عيون الحقائق الناضرة في تتميم الحقائق، بحرانی، آل عصفور، حسين بن محمد، ۲ جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۸. الفقه على المذاهب الخمسة؛ ، مغنيه، محمد جواد، الفقه على المذاهب الخمسة، ۲ جلد، دار التيار الجديد - دار الجواد، بيروت - لبنان، دهم، ۱۴۲۱ هـ ق
29. الفقه على المذاهب الاربعة و مذهب اهل البيت وفقا لمذهب اهل البيت، موضوع : فقه استدلالی ، نویسنده : جزیری ، عبد الرحمن - غروی ، سيد محمد - ، زبان : عربی ، تعداد جلد : ۵ ، ناشر : دار الثقلين، تاریخ نشر: ۱۴۱۹ ، چاپ : اول ، مکان چاپ : بيروت.

۳۰. الفتوحات الربانية للكريدي، عبد العزيز (محمد بن عبد العزيز) بن عمر راسم بن الحسن الكريدي، المكتبة الإسلامية .
۳۱. فقه الرضا: نوري، محدث، ميرزا حسين، مستدرك الوسائل و مستنبط المسائل، ۱۸ جلد، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، بيروت - لبنان، اول، ۱۴۰۸ هـ ق
۳۲. فقه الإمام الصادق عليه السلام؛ مغنيه، محمد جواد، فقه الإمام الصادق عليه السلام، ۶ جلد، مؤسسه انصاريان، قم - ايران، دوم، ۱۴۲۱ هـ ق.
۳۳. قواعد الأحكام في معرفة الحلال و الحرام؛ حلي، علامه، حسن بن يوسف بن مطهر اسدي، ۳ جلد، دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، قم - ايران، اول، ۱۴۱۳ هـ ق.
۳۴. القواعد و الفوائد؛ عاملی، شهيد اول، محمد بن مكي، ۲ جلد، كتابفروشي مفيد، قم - ايران، اول، هـ
۳۵. الكافي (ط - الإسلامية)؛ كليني، ابو جعفر، محمد بن يعقوب، ۸ جلد، دار الكتب الإسلامية، تهران - ايران، چهارم، ۱۴۰۷ هـ ق
۳۶. كشف اللثام و الإبهام عن قواعد الأحكام؛ اصفهاني، فاضل هندی، محمد بن حسن، ۱۱ جلد، دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، قم - ايران، اول، ۱۴۱۶ هـ ق.
37. كنز العرفان في فقه القرآن؛ حلي، مقداد بن عبد الله سيوري، ۲ جلد، انتشارات مرتضوي، قم - ايران، اول، ۱۴۲۵ هـ ق.
۳۸. المذهب (لابن البراج)؛ طرابلسي، ابن براج، قاضي، عبد العزيز، ۲ جلد، دفتر انتشارات اسلامي وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، قم - ايران، اول، ۱۴۰۶ هـ ق.
39. المقنعة، موضوع : فقه فتاويي، نويسنده : بغدادی مفید محمد بن محمد بن نعمان عکبری، تاريخ وفات مؤلف : ۴۱۳، زبان ک عربي ۷ تعداد جلد : ۱، ناشر : کنگره جهانی هزاره شيخ مفيد رح، تاريخ نشر ۱۴۱۳، نوبت چاپ : اول، مکان چاپ : قم ايران.
40. المعبر في شرح المختصر، تعداد جلد: ۲ ناشر: مؤسسه سيد الشهداء، مکان طبع : قم ايران، نوبت چاپ، ۱۴۰۷.
۴۱. المراسم العلوية و الأحكام النبوية؛ ديلمی، سلاّر، حمزة بن عبد العزيز، المراسم العلوية و الأحكام النبوية، در يك جلد، منشورات الحرمين، قم - ايران، اول، ۱۴۰۴ هـ ق.
۴۲. المسائل المنتخبة (للسيستاني)؛ سيستاني، سيد علي حسيني، در يك جلد، دفتر حضرت آية الله سيستاني، قم - ايران، نهم، ۱۴۲۲ هـ ق
۴۳. مستدرك الوسائل و مستنبط المسائل؛ نوري، محدث، ميرزا حسين، ۱۸ جلد، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، بيروت - لبنان، اول، ۱۴۰۸ هـ ق.

44. من لا يحضره الفقيه؛ قمی، صدوق، محمد بن علی بن بابویه، من لا يحضره الفقيه، ۴ جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، دوم، ۱۴۱۳ ه. ق.
45. مصطلحات الفقه، مشکینی میراز علی، در یک جلد.
۴۶. مختلف الشيعة في أحكام الشريعة؛ حلی، علامه، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی، مختلف الشيعة في أحكام الشريعة، ۹ جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، دوم، ۱۴۱۳ ه. ق.
۴۷. مجموعه فتوی ابن جنید، اسکافی، ابن جنید، محمد بن احمد کاتب بغدادی، در یک جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۱۶ ه. ق.
48. موسوعة امام خویی، موضوع: فقه استدلالی، نویسنده: خویی سید ابو القاسم موسوی، تاریخ وفات: ۱۴۱۳ ه. ق، تعداد جلد: ۳۳، ناشر: موسسه احیاء آثار امام خویی، تاریخ نشر: ۱۴۱۸ ه. ق، نوبت چاپ: اول، مکان چاپ: قم ایران.
۴۹. مناسک الحج (لمکارم)، شیرازی، ناصر مکارم، در یک جلد، انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم - ایران، دوم، ۱۴۱۶ ه. ق.
۵۰. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ نوری، محدث، میرزا حسین، ۱۸ جلد، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، بیروت - لبنان، اول، ۱۴۰۸ ه. ق.
۵۱. مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام، عاملی، شهید ثانی، زین الدین بن علی، ۱۵ جلد، مؤسسه المعارف الإسلامية، قم - ایران، اول، ۱۴۱۳ ه. ق.
۵۲. مفتاح الكرامة في شرح قواعد العلامة (ط - الحديثة)، عاملی، سید جواد بن محمد حسینی، ۲۳ جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۱۹ ه. ق.
۵۳. مبسوط در فقه امامیه، مؤلف: طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن، تاریخ وفات: ۴۶۰، تعداد جلد: ۸، ناشر: مکتبه مرتضوی برای آثار جعفری، مکان طبع: تهران - ایران، نوبت چاپ: سوم، زمان ۱۳۸۷ ه. ق.
۵۴. منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، موضوع: فقه استدلالی، حلی، علامه حسن بن یوسف بن مطهر، تاریخ وفات ۷۲۶ ه. ق، زبان عربی، ناشر مجله البحوث الاسلامیه، تاریخ نشر.
۵۵. نراقی، مولی محمد مهدی بن ابی ذر، تحفه رضویه؛ در یک جلد، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۲۶ ه. ق.
56. نجفی، کاشف الغطاء، جعفر بن خضر مالکی، کشف الغطاء عن مبهمات الشريعة الغراء (ط - الحديثة)، ۴ جلد، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۲۲ ه. ق.